mulier instituut

De maatschappelijke waarde van topsport is onvoldoende aantoonbaar

Kennis- en innovatiescan WP4

Lisanne Balk
Sanne Veldman

Inhoudsopgave

1.1 Het wicked problem	4
1.2 Kerncijfers	7
1.3 Onderzoek - Overzicht per type maatschappelijke waarde	10
1.4 Innovaties en projecten binnen de topsport	14
1.5 Beleidsontwikkelingen en kansrijke oplossingsrichtingen	15
1.6 Concluderend	20
Referenties	21
1.8 Bijlage 1.	23

Naast deze kennis- en innovatiescan zijn er nog vijf andere opgesteld. Ben je geïnteresseerd in de andere kennis- en innovatiescans, klik dan op de betreffende link.

- **Inleiding Kennis- en Innovatiescans**
- **Kennis- en Innovatiescan WP1** — **Samenvatting WP1**
- **Kennis- en Innovatiescan WP2** — **Samenvatting WP2**
- **Kennis- en Innovatiescan WP3** — **Samenvatting WP3**
- **Kennis- en Innovatiescan WP4** — **Samenvatting WP4**
- **Kennis- en Innovatiescan WP5** — **Samenvatting WP5**
- **Kennis- en Innovatiescan WP6** — **Samenvatting WP6**

Deze kennis- en innovatiescan is in opdracht van ZonMw uitgevoerd.

Mei 2023

Leeswijzer

Leeswijzer

Deze kennis- en innovatiescan gaat over het wicked problem ‘de maatschappelijke waarde van topsport is onvoldoende aantoonbaar’. Het doel is om inzicht te geven in de bestaande kennis over dit onderwerp en daarmee ook te beschrijven waar de kennishiaten (nog) zitten. De resultaten van deze scan vormen een startpunt voor de crew die met dit onderwerp aan de slag gaat. Voor deze scan hebben we een literatuurstudie uitgevoerd en gesproken met elf experts (zie bijlage 1).

In paragraaf 1.1 beschrijven we het wicked problem en scherpen we het aan. In paragraaf 1.2 beschrijven we de belangrijkste kerncijfers, gevolgd door een overzicht van bestaande literatuur en bestaand onderzoek (paragraaf 1.3). In paragraaf 1.4 gaan we kort in op verschillende innovaties binnen de topsport en de relatie met maatschappelijke waarde. In paragraaf 1.5 gaan we in op kansrijke oplossingsrichtingen die zijn gekoppeld aan de doelstellingen binnen het huidige topsportbeleid. We ronden de scan af met een korte conclusie (paragraaf 1.6).

1.1 Het wicked problem

Maatschappelijke waarde aantonen of vergroten?

ZonMw beschrijft het wicked problem over topsport als 'de maatschappelijke waarde van topsport is onvoldoende aantoonbaar'. Uit de gesprekken met experts en bijeenkomsten van de crew kwam naar voren dat deze beschrijving van het wicked problem niet volledig de lading dekt. De beschrijving impliceert dat topsport maatschappelijke waarde heeft, maar dat we dit niet voldoende kunnen aantonen. De minister van Langdurige Zorg en Sport heeft in een kamerbrief over topsportbeleid aangegeven dat ze de maatschappelijke waarde van topsport wil *vergroten*. Daarnaast staat in het nieuwe sportakkoord de ambitie beschreven om *de maatschappelijke waarde van topsport zo groot mogelijk te maken.*[1]

Vanuit de crew en de experts kwam naar voren dat de uitdaging en de aard van het wicked problem lijken te zitten in de manier waarop we de maatschappelijke waarde van topsport kunnen vergroten. Actoren binnen de topsport(wereld) zijn logischerwijs gericht op het behalen van prestaties. Omdat zij relatief autonoom kunnen functioneren, hebben ze hebben mogelijk minder belang bij inzet op maatschappelijke waarde. De samenleving is echter in toenemende mate kritisch op wat er gebeurt in de topsportwereld en op uitgaven aan topsport. Hierdoor ontstaat bij beleidsactoren (zoals het ministerie van VWS) de behoefte om de maatschappelijke waarde van topsport te vergroten. Dit kan enerzijds door positieve aspecten te vergroten (beter topsportklimaat, atleten betrekken bij de platformfunctie) en anderzijds door negatieve elementen te verkleinen (doping, mentaal en fysiek welzijn, matchfixing, etc.).

Hoewel het kunnen meten van maatschappelijke waarde belangrijk is om te zien of investeringen bijdragen aan het vergroten van die maatschappelijke waarde, is het geen doel op zich. In lijn met de internationale literatuur moet de focus uitgaan naar de ambitie om de maatschappelijke waarde te vergroten, in plaats van naar het aantonen daarvan enkel om het bestaan van topsport te legitimeren (De Bosscher et al., 2021).

Naast de vraag over het aantonen of vergroten van maatschappelijke waarde bestond er onduidelijkheid over de definitie van topsport. Wanneer we het hebben over topsport, volgen we daarin de definitie van de NLsportraad volgen, die topsport als volgt omschrijft:

> *'De NIsportraad spreekt van topsport als deelname aan hoofdtoernooien en topcompetities mogelijk is op het hoogste niveau in internationaal verband.[...] In veel gevallen is er sprake van een professionele topsportomgeving waarbij de sportbeoefening de hoofdbezigheid is van de topsporter.' (KPMG, 2023)*

Met deze definitie zien ze topsport dus breder gezien dan de focussporten van NOC*NSF. Ook de sporten die geen financiële ondersteuning ontvangen en actief zijn op het hoogste niveau, de commerciële topsport en de paralympische topsport buiten teamNL vallen hier onder de noemer topsport.

[1] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/12/14/hoofdlijnen-sportakkoord-ii

Omschrijving - maatschappelijke waarde of waarden?

Om de maatschappelijke waarde van topsport te vergroten moet duidelijk zijn wat maatschappelijke waarde precies is en hoe dit is te meten of inzichtelijk te maken. Een belangrijk probleem hierbij is dat bij de term maatschappelijke waarde van topsport een eenduidige definitie ontbreekt. In gesprekken met experts uit de (top)sport worden begrippen als maatschappelijke waarde, maatschappelijke waardering of maatschappelijke impact door elkaar gebruikt met daarbij verschillende interpretaties.

Allereerst is het belangrijk om onderscheid te maken tussen maatschappelijke waarde en maatschappelijke impact. In een rapportage over de maatschappelijke waarde van topsport stellen More2Win en NOC*NSF dat maatschappelijke waarde de betekenis is die de maatschappij aan topsport geeft en dat deze kan worden gezien als een momentopname. Maatschappelijke impact beschrijven ze als een maatschappelijke verandering die door topsport wordt bereikt (NOC*NSF & More2Win, 2021).

Dit onderscheid is belangrijk, maar mist nog wel een eenduidige definitie van maatschappelijke waarde. Dit komt doordat maatschappelijke waarde een paraplubegrip is voor de verschillende maatschappelijke waarden die topsport kan hebben en die onder het begrip 'maatschappelijke waarde' zijn te plaatsen. In 2012 hebben Van Bottenburg et al. (2012) een literatuuronderzoek gedaan naar de maatschappelijke betekenis van topsport. Zij beschrijven dit overkoepelende begrip als de maatschappelijke betekenis van sport, die verschillende waarden bevat. Ze onderscheiden hier verschillende waarden: de ontplooiingswaarde, inspiratiewaarde, identificatiewaarde en economische waarde van topsport.

Recenter onderzoek naar de maatschappelijke waarde van topsport (*'societal impact'* of *'societal benefits' of elite sports*) heeft geleid tot de ontwikkeling van het MESSI-model (zie ook paragraaf 1.2). De Rycke en collega's hebben literatuuronderzoek gedaan en kwamen uiteindelijk op tien categorieën van potentiële *societal impacts of elite sports*, wat zich het best laat vertalen door maatschappelijke waardering van topsport (De Rycke & De Bosscher, 2019). Deze categorieën van maatschappelijke waardering kunnen zowel positief als negatief zijn en worden ondergebracht onder de publieke waarden *verbinden*, *inspireren*, *ontplooien*, *identificeren*, *sociale en economische waarde*. Deze indeling laat overlap zien met die van Van Bottenburg (, met een aanvulling van sociale en verbindende waarde (Van Bottenburg et al., 2012).

Weer een andere indeling gebruiken onderzoekers van Rebel en het Mulier Instituut bij een verkenning van de maatschappelijke waarde van (top)sportevenementen. Zij benoemen naast de economische, inspirerende (door hen psychologische waarde genoemd) en sociaal-culturele waarde de beleidsmatige en fysieke waarde. Deze laatste twee categorieën hangen sterk samen met de opbrengsten van de organisatie van evenementen en nemen we daarom in de huidige definitie niet als aparte waarden mee.

Focus op zes maatschappelijke waarden van topsport

Alles samengenomen is maatschappelijke waarde dus te zien als een overkoepelende term voor verschillende maatschappelijke waarden van topsport. Zoals eerder beschreven zijn er verschillende waarden en verschillende manieren om deze in te delen. We hebben deze kennis samengevoegd en stellen voor om uit te gaan van zes maatschappelijke waarden: de ontplooiingswaarde, inspiratiewaarde, belevingswaarde, verbindende waarde, economische waarde en sociaal-culturele waarde (zie figuur 1). Deze waarden zijn van betekenis voor de maatschappij omdat zij (positieve of negatieve) invloeden en effecten kunnen hebben op de samenleving. Bij het overzicht van de huidige kennis op het gebied van maatschappelijke waarde van topsport houden we deze onderverdeling aan.

Figuur 1. Omschrijving van maatschappelijke waarde van topsport

Verschillende perspectieven en doelgroepen maken het 'wicked'

De verschillende maatschappelijke waarden van topsport zoals beschreven in figuur 1 kunnen zowel positief als negatief zijn. Zo kan de verbindende waarde van topsport bijdragen aan het gevoel van saamhorigheid en het gevoel ergens bij te horen. Wanneer dit doorslaat, kan rivaliteit ontstaan, die kan uitmonden in onderlinge strijd tussen supporters. Sociaal-culturele waarde van topsport kan bijdragen aan inclusie wanneer iedereen een eerlijke kans heeft om mee te strijden voor medailles, maar kan negatief uitpakken wanneer bepaalde groepen worden uitgesloten of slachtoffer worden van discriminatie.

Uiteraard hangt of een waarde positief of negatief is ook sterk af van de doelgroep, en die is bij topsport divers. Denk hierbij aan topsporters zelf, supporters/fans en coaches, maar ook evenementenorganisatoren, bonden, ouders, media, sponsoren en lokale inwoners. De uitkomst van een bepaald onderdeel van topsport kan voor de ene doelgroep een positieve waarde hebben en voor de andere doelgroep een negatieve waarde. Zo kan een supporter geïnspireerd raken door een topsporter als rolmodel te zien, terwijl dit voor de topsporter zelf juist een (te) grote druk met zich mee kan brengen.

Tot slot hangt de betekenis van de maatschappelijke waarden af van het perspectief van waaruit je kijkt. De mogelijk waarde, en de manier waarop je daarop kunt of wilt aansturen, verschilt mogelijk wanneer je kijkt naar de waarde op macroniveau (collectief, waarde voor 'de maatschappij' of alle Nederlanders), mesoniveau (bijvoorbeeld voor specifieke organisaties of een gemeente) of microniveau (het individu, bijvoorbeeld een sporter, coach of fan). Wanneer we in onderzoek of beleid inzetten op specifieke maatschappelijke waarden, is het belangrijk dat duidelijk is vanuit welk perspectief we deze waarde bekijken.

Bovengenoemde verschillen tussen doelgroepen en de perspectieven waaruit wordt gekeken, dragen eraan bij dat het probleem van het vergroten van de maatschappelijke waarde van topsport zo 'wicked' is.

De maatschappelijke waarde hangt af van het perspectief, dát maakt het probleem zo wicked *(expert)*

1.2 Kerncijfers

In deze paragraaf beschrijven we kerncijfers over de maatschappelijke waardering van de Nederlandse topsport in het algemeen. Deze data geven een beeld van hoe de maatschappelijke waardering van de Nederlandse topsport ervoor staat. In paragraaf 1.3 beschrijven we verschillende onderzoeken die zijn gedaan op het gebied van de individuele maatschappelijke waarden (ontplooiingswaarde, inspiratiewaarde, belevingswaarde, verbindende waarde, economische waarde en de sociaal-culturele waarde) en hoe de topsport daarmee samenhangt.

Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw is het belang dat overheden over de hele wereld hechten aan topsportsucces toegenomen (Van der Poel et al., 2018). Steeds meer landen zijn betrokken geraakt bij de mondiale 'medaillewedloop'. Deze betrokkenheid gaat samen met een toename in financiële ondersteuning (ook wel *global sporting arms race* genoemd (De Bosscher, 2008)), met als gevolg dat deze uitgaven steeds vaker moesten worden verantwoord. Vaak werd dan verwezen naar het 'trickle-down'-effect, waarbij allerlei opbrengsten vanuit de topsport doorvloeien naar de maatschappij. Deze aanname werd in de afgelopen jaren steeds vaker bekritiseerd en in twijfel getrokken (De Bosscher et al., 2021).

In 2019 hebben De Rycke en De Bosscher daarom een uitgebreid literatuuronderzoek gedaan naar de onderbouwing van verschillende (potentiële) positieve en negatieve maatschappelijke opbrengsten van topsport (De Rycke & De Bosscher, 2019). Op basis van deze resultaten hebben zij het model *'Mapping Elite Sports' potential Societal Impact'* (MESSI) ontwikkeld. Dit model bestaat uit 79 positieve en negatieve maatschappelijke opbrengsten van topsport, ingedeeld in tien categorieën:

1. sociale gelijkheid & inclusie;
2. gezamenlijke trots & identiteit;
3. goede manieren & sportiviteit;
4. goed gevoel & belevenissen;
5. supporteren & media;
6. internationale uitstraling & macht;
7. levenskwaliteit & vaardigheden van topsporters;
8. sportparticipatie & inspiratie;
9. economische ontwikkeling & partnerschappen;
10. lokale consumptie & ontwikkeling.

Op basis van deze categorieën hebben ze een vragenlijst ontwikkeld waarmee we de maatschappelijke waardering van topsport onder de bevolking kunnen meten (De Rycke et al., 2019).

De Universiteit Utrecht en het Mulier Instituut hebben in 2020 (0-meting) en 2021 (1-meting) een onderzoek volgens het MESSI-model uitgevoerd onder de Nederlandse bevolking (Van der Roest et al., 2020, 2022). Het doel van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in de maatschappelijke waardering van topsport onder Nederlanders. Daarnaast hebben de onderzoekers gekeken of (kijken naar) grote topsportevenementen invloed heeft op die waardering. De vragenlijst op basis van het MESSI-model is ontwikkeld in België en bestaat oorspronkelijk uit 73 stellingen. Voor het gebruik van de vragenlijst in Nederland hebben de onderzoekers een aantal stellingen aangepast (zo vervingen ze de stelling *'topsport draagt bij aan een gezonde portie chauvinisme'* vervangen door *'topsport draagt bij aan het oranjegevoel'*) of weggelaten. Respondenten (n=1.507 in 2020 en n=1.644 in 2021) kregen uiteindelijk 64 stellingen voorgelegd die ze op een zevenpuntsschaal positief, neutraal, of negatief konden waarderen.

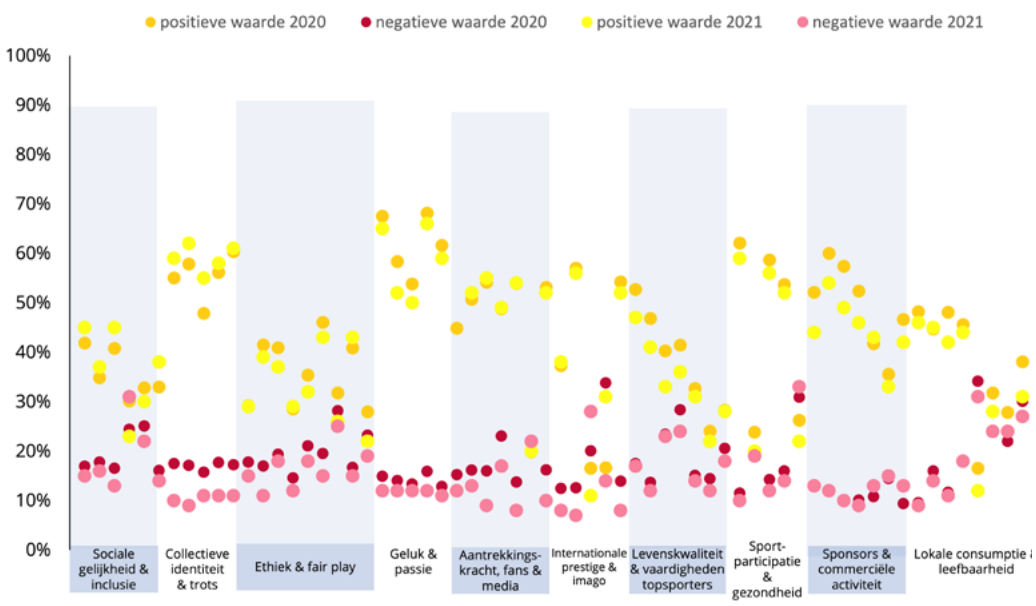

Bij nagenoeg alle 64 stellingen oversteeg de positieve waarde van topsport de negatieve waarde. Dit is met name duidelijk zichtbaar bij de clusters 'collectieve identiteit & trots', 'geluk & passie', 'aantrekkingskracht, fans & media', 'internationale prestige & imago' en 'sponsoring & commerciële activiteit' (figuur 2). Dit zijn de clusters die worden geassocieerd met 'feelgood'-factoren, nationale trots en de commerciële waarde van topsport. Bij de clusters 'sociale gelijkheid & inclusie', 'ethiek & fair play' en 'lokale consumptie & leefbaarheid' liggen de positieve (geel) en negatieve attitudes (rood) dichter bij elkaar. Dit overlapt met de onderwerpen waar de laatste jaren relatief veel media-aandacht voor is (o.a. rondom topsport-cultuur, mensenrechten en discriminatie). Toch is ook op deze clusters het aandeel Nederlanders dat een positieve maatschappelijke waarde van topsport ziet hoger dan het aandeel dat een negatieve maatschappelijke waarde van topsport ziet.

Positieve en negatieve maatschappelijke waarden

In tabel 1 zijn de meest genoemde positieve en negatieve maatschappelijke opbrengsten van topsport te zien. Ongeveer twee derde van de respondenten benoemt passie/enthousiasme, plezier/blijdschap, trots en oranjegevoel als positieve opbrengsten. Ook verbondenheid en saamhorigheid noemen ze vaak als positieve opbrengsten. De negatieve opbrengsten zitten onder andere op het gebied van duurzaamheid. De impact op het milieu en de (jarenlange) investeringen in de topsport vindt niet iedereen aanvaardbaar. Daarnaast is bijna een derde van de respondenten van mening dat topsport de verschillen tussen arm en rijk vergroot en vindt een op de vier dat topsport agressie/geweld bevordert.

Figuur 2. Waardering op 64 MESSI-stellingen door de Nederlandse bevolking

Bron: Van der Roest et al., 2022.

Tabel 1 Meest genoemde positieve (groen) en negatieve (oranje) maatschappelijke opbrengsten van topsport

Topsport...	Topsport...
zorgt voor passie/enthousiasme (66%)	creëert werkgelegenheid die tijdelijk is (45%)
zorgt voor plezier/blijdschap (65%)	zet mensen aan een onrealistisch lichaamsbeeld te ontwikkelen (33%)
maakt dat mensen zich trots voelen op hun land (62%)	heeft een negatieve/schadelijke impact op het milieu (31%)
draagt bij aan het oranjegevoel (61%)	vergroot de verschillen tussen arme en rijke mensen (31%)
brengt een gevoel van nationale identiteit en verbondenheid teweeg (59%)	doet de populariteit van politici afnemen (28%)
zorgt voor een gevoel van succes (59%)	bevordert agressie/geweld (25%)
brengt topsporters en teams voort waar mensen zich graag mee verbonden voelen (59%)	bezorgt topsporters ernstige schade aan hun gezondheid (bv. door blessures/overbelasting) (24%)
zorgt voor meer saamhorigheid (58%)	leidt tot (jarenlange) investeringen die onverantwoord hoog zijn (24%)
toont sportprestaties die aanmoedigen om zelf te sporten (56%)	legt een druk op topsporters die onverantwoord hoog is (23%)
versterkt internationale erkenning en prestige van het land (56%)	verlaagt de algemene kennis van wat sport is (22%)

Bron: Van der Roest et al., 2022.

Internationale vergelijking

De maatschappelijke waarde van topsport is een uitkomstmaat van een internationaal-vergelijkend onderzoek naar de relatie tussen topsportbeleid en topsportsucces: Sport Policy factors Leading to International Sporting Success (SPLISS). Dit SPLISS-onderzoek loopt sinds 2003 en richt zich op een analyse van de relatie tussen input (topsportinvesteringen), throughput (beleidsmaatregelen) en output (topsportsuccessen) (De Bosscher et al., 2011). De maatschappelijke legitimatie voor het streven naar topsportsucces is uiteindelijk de outcome, de maatschappelijke opbrengsten.

Een project dat voortkomt uit het SPLISS-netwerk is het Athletes4society-project. Dit internationale project is gericht op het ondersteunen van sport organisaties bij het opzetten van beleid om de impact van topsporters als rolmodel te vergroten.[2] Een onderdeel van dit project is een onderzoek naar maatschappelijke waardering van topsport onder de bevolking. Ze hebben via het MESSI-model 10.400 mensen bevraagd uit zeven verschillende landen, waaronder Nederland. Uit dit Europese onderzoek blijkt dat bijna drie kwart van de mensen aangeeft dat topsportprestaties hen trots (71%) en blij (72%) maken (De Bosscher et al., 2021).

Wanneer we de Europese landen vergelijken, zien we vooral verschillen op de thema's sociale gelijkheid & inclusie en gezamenlijke trots & identiteit (met voor beide een relatief negatief beeld in Frankrijk en een positief beeld in Portugal). Bij alle thema's was Nederland niet opvallend positief of negatief ten opzichte van andere landen. Over het algemeen is de 'willingness-to-pay' redelijk hoog. Gemiddeld geeft 69 procent van de deelnemers aan meer geld te willen investeren in topsport als andere landen dat ook doen. Nederland scoort daarbij iets onder het gemiddelde (63%); Portugal en Polen scoren het hoogst (86% en 85%).

[2] https://www.athletes4society.eu/

1.3 Onderzoek - Overzicht per type maatschappelijke waarde

Veel onderzoek naar de maatschappelijke waarde van topsport is gedaan in de afgelopen tien jaar. Lange tijd was er geen bewijs voor de maatschappelijke waarde van topsport nodig om publieke investeringen te legitimeren. Onderzoek was destijds gericht op prestatieverbetering en de toegevoegde waarde van topsport werd als een gegeven gezien (Smismans et al., 2022). De afgelopen jaren zijn er steeds meer studies die aantonen dat topsport niet automatisch leidt tot een positieve maatschappelijke impact (De Rycke et al., 2019). Hierdoor neemt de aandacht voor de (potentiële) maatschappelijke waarde van topsport toe (De Rycke & Bosscher, 2019) en is er behoefte ontstaan om topsport te legitimeren als maatschappelijk waardevol.

De maatschappelijke waarde van topsport is in een aantal (inter)nationale onderzoeken onderzocht. Per type maatschappelijke waarde geven we een beknopt overzicht van wat er wel en niet bekend is. Dit is geen volledig literatuuroverzicht, maar laat in grote lijnen de stand van zaken zien.

Ontplooiingswaarde

De ontplooiingswaarde gaat over de ontwikkeling die topsporters doormaken op sportief, maatschappelijk (bijvoorbeeld school en werk) en persoonlijk gebied (bijvoorbeeld persoonlijke ontwikkeling, identiteit en relaties).

De bevindingen over de invloed van topsport op schoolprestaties geven een gemengd beeld (Van Bottenburg et al., 2012). Enerzijds komt de complexiteit van het combineren van topsport met een schoolloopbaan uit onderzoek naar voren, waarbij het onduidelijk is of specifieke talent- en topsportscholen positieve of negatieve bijdragen hebben. Anderzijds wordt benoemd hoe topsport en studieprestaties elkaar kunnen versterken door een overlap in benodigde vaardigheden voor beide carrières. Onderzoek laat zien dat jonge talenten vaak betere schoolresultaten halen dan scholieren die niet aan sport doen (Storm & Eske, 2021) en dat een duale carrière, waarbij topsport wordt gecombineerd met studie of werk, positieve effecten heeft op de sportprestaties (Aquilina, 2016). Onder Nederlandse topsporters geeft iets meer dan de helft (56%) aan topsport goed te kunnen combineren met onderwijs.[3]

De overgang vanuit topsport naar een vervolgloopbaan lijkt over het algemeen goed te verlopen, al komt een klein deel van sporters in een 'zwart gat' terecht, waardoor voor sommigen deze overgang (tijdelijk) gepaard gaat met depressie of middelengebruik. Ook heeft de reden voor het beëindigen van een topsportloopbaan invloed. Een zelfgekozen overgang verloopt positiever dan een gedwongen overgang door bijvoorbeeld een (plotselinge) blessure (Van Bottenburg et al., 2012).

Uit de 2019-meting van de topsportklimaatmeting blijkt dat meer dan de helft van de Nederlandse topsporters zich wel eens zorgen maakt over wat zij na hun topsportcarrière gaan doen. Tegelijkertijd is de grote meerderheid van de oud-topsporters (82%) van mening dat hun topsportcarrière een positieve invloed heeft op mogelijkheden voor hun maatschappelijke carrière.[4]

Sinds 2019 biedt NOC*NSF sporters met een topsportstatus begeleiding bij het invullen van een duale carrière of de transitie naar een maatschappelijke carrière. Dit programma, teamNL@work, beoordelen deelnemende topsporters positief.[5] Deelname aan dit programma is voorbehouden aan sporters die een A-, HP- of selectiestatus hebben of hebben gehad (tot twee jaar na beëindiging).

Welke kennis ontbreekt nog?
Op het gebied van transities binnen de topsportloopbaan is nog veel onbekend over ontplooiingswaarde. Hierbij valt te denken aan de combinatie van topsport en onderwijs. Er is momenteel nog weinig bekend over de combinatie van topsport en het beroepsonderwijs en hoger onderwijs of over de effecten van specifieke topsportscholen. Ook de overgang van topsport naar een maatschappelijke carrière en het effect van een duale carrière op de sportprestatie behoeft verder onderzoek. De ondersteuning voor topsporters zonder status tijdens de overgang naar een maatschappelijke carrière, maar ook voor talenten die 'afvallen' bij het selectieproces, kan nog beter. Ook kan onderzoek naar de begeleiding van talenten bijdragen aan het voorkomen van voortijdige uitval van talenten.

Inspiratiewaarde

De inspiratiewaarde gaat over hoe en in welke mate topsport de maatschappij inspireert tot bepaald gedrag. Hierbij valt te denken aan aanzetten tot zelf bewegen en sporten, enthousiasmeren of voorzien in de behoefte om zich te kunnen identificeren en trots te zijn.

[3] https://topsportklimaatmeting.sites.uu.nl/topsport-onderwijs/
[4] https://topsportklimaatmeting.sites.uu.nl/transitie/
[5] Intern evaluatieonderzoek door Mulier Instituut (2022).

De invloed van topsport op het beweeg- en/of sportgedrag van mensen (het 'trickle-down'-effect) is kleiner dan verwacht. Onderzoek laat zien dat er geen effect is van het organiseren van een topsporttoernooi of van topsportsucces op het sport- en beweeggedrag van de algehele populatie (Lion et al., 2022), of slechts onder specifieke omstandigheden (Weed et al., 2015). Ook uit onderzoek naar Nederlandse sportevenementen blijkt dat een trickle-down-effect vaker niet dan wel lijkt op te treden (Hover et al., 2014).

De inspirerende werking van topsport op beweeggedrag gaat dus niet vanzelf. Om hier verandering in te brengen is het nodig om bij evenementen specifieke strategieën in te zetten, afgestemd op het gewenste effect en de doelgroep (De Bosscher et al., 2021). Bij de inspirerende waarde van topsport zijn rolmodellen belangrijk. Er is voldoende bewijs dat mensen zich op een bepaalde manier identificeren met topsporters (zie ook verbindende waarde). De impact daarvan op het gedrag (de manier waarop een rolmodel kan inspireren tot bepaald gedrag) is nog onduidelijk (Van Bottenburg et al., 2012; Smismans et al., 2022), al lijkt de specifieke waarde van topsporters als rolmodellen om mensen aan te zetten tot bewegen beperkt (Lion et al., 2022).

Welke kennis ontbreekt nog?
Wat betreft de inspiratiewaarde van topsport is nog weinig bekend over waarom deze effecten niet optreden en onder welke omstandigheden dit wellicht wel het geval is. Ook is nog weinig bekend over verschillen in effecten tussen doelgroepen (bijvoorbeeld tussen sporters en niet-sporters). Naast onbekendheden over de waarde van topsport als inspiratie is ook weinig bekend over de omgekeerd relatie. Kan de inspirerende waarde voor de maatschappij ook inspiratie voor de topsporter zijn?

Belevingswaarde

Bij de belevingswaarde gaat het om het beleven van topsport en de entertainmentwaarde ervan. Voor een groot deel van de mensen biedt topsport een belangrijke vorm van plezier en vermaak. Een recente studie laat zien dat de ervaren waarde van topsport belangrijk is voor het ervaren welzijn van mensen (Silva et al., 2021). Uit een literatuurstudie over sportbeleving in Nederland komt naar voren dat het resultaat van een wedstrijd grote invloed heeft op de stemming van fans en dat de verbindende waarde groter is bij een positief resultaat. Topsport kan leiden tot plezierige opwinding of functioneren als uitlaatklep. Wat betreft gevoelens die met het volgen van sport gepaard gaan, kan dit uiteenlopen van voldoening, passie en blijdschap tot teleurstelling, frustratie en boosheid (Rouwenhorst, 2019).

Welke kennis ontbreekt nog?
Bij de belevingswaarde spelen het bereiken van doelgroep en het volggedrag een grote rol. Het volggedrag van topsport verandert snel door de veranderingen in het media-aanbod. Sociale media en commerciële aanbieders worden steeds vaker gevonden in plaats van de 'klassieke media' zoals radio, krant en tv. Het is nog onduidelijk hoe deze veranderingen in het volgedrag zich verder ontwikkelen en op welke manier we hier sturing aan kunnen geven.

Topsport is voor heel mensen gewoon entertainment, maar om die waarde in een getal uit te drukken is lastig *(expert)*

Verbindende waarde

De verbindende waarde van topsport gaat over de sociaal bindende potentie waarbij mensen zich identificeren met sporthelden en sportteams en/of deze als rolmodel(len) zien. Deze waarde wordt momenteel als belangrijk ervaren doordat de sociale cohesie in de samenleving onder druk staat vanwege maatschappelijke ontwikkelingen als individualisering, multiculturalisering en globalisering.

Onderzoek laat zien dat mensen zich identificeren met topsporters. Op welke manier een topsporter als sport-specifiek of maatschappelijk rolmodel fungeert en de impact daarvan is nog onduidelijk (Van Bottenburg et al., 2012; Smismans et al., 2022). Wel is duidelijk dat 'sporthelden' steeds minder nationaal gebonden zijn en uiterlijke kenmerken, gender en etnische achtergrond een rol spelen. Ook de media spelen een belangrijk rol en beïnvloeden de mogelijkheid voor mensen om zich te identificeren met topsporters door sportresultaten wel of niet te melden en door de manier waarop ze dit doen. Met name voor etnische minderheidsgroepen of voor mensen met beperkingen kunnen topsporters en hun prestaties bijdragen tot empowerment en sociale erkenning. Daar staat wel tegenover dat vooral sociaalkritisch (media)onderzoek naar de rol van topsport vaak vooroordelen en bestaande stereotypen bevestigt met betrekking tot gender, etniciteit en fysieke beperkingen.

Een belangrijk onderdeel van de verbindende waarde van topsport is trots en het 'oranjegevoel'. Onderzoek uit Nederland laat zien dat sportvolgers een vergroot gevoel van trots ervaren na een succesvolle topsportprestatie (Elling et al., 2014). Dit gevoel wordt ook versterkt wanneer een internationaal topsportevenement plaatsvindt waardoor mensen uiting kunnen geven aan deze gevoelens. Uit de internationale literatuur blijkt echter dat positieve effecten vaak overschat worden en nationale trots slechts tijdelijk aanwezig is (Haut et al., 2019).

Welke kennis ontbreekt nog?
Wat betreft de identificerende en verbindende waarde van topsport is nog weinig bekend over waarom deze effecten niet optreden en onder welke omstandigheden dit wellicht wel het geval is. Hierbij valt te denken aan voorbeeldfuncties onder specifieke omstandigheden, bijdragen aan empowerment en doorbreking/reproductie van stereotype beeldvorming over minderheidsgroepen.

Economische waarde

De economische waarde van topsport gaat over de bijdrage die sport levert aan de economie, waaronder inkomsten uit sponsoring en mediarechten, maar ook merchandise en ticketverkoop. Daarnaast omvat de economische waarde de bijdrage aan de lokale economie door toerisme, werkgelegenheid en de investeringen in sportinfrastructuur, zoals stadions en trainingsfaciliteiten.

Recent hebben onderzoekers van Rebel en Mulier Instituut een inschatting gemaakt van de social return on investment (SROI) van de breedtesport. Alle kosten en opbrengsten afwegend kwamen zij op een SROI van 2,71 (Koning et al., 2022). Zowel aan de kosten- als aan de opbrengstenkant verschilt de topsport duidelijk van de breedtesport en de onderzoekers geven nadrukkelijk aan dat zij kosten en opbrengsten voor de topsport buiten beschouwing hebben gelaten. Het is daarom niet mogelijk deze inschatting door te trekken naar de topsport.

Een totaaloverzicht van de economische waarde van de Nederlandse topsport ontbreekt dus. Een recent rapport van KPMG over de financiering van de Nederlandse topsport geeft een beeld van hoeveel geld er omgaat in de topsport. De totale inkomsten van de Nederlandse topsport bedroegen in 2019 bijna 700 miljoen euro. Deze inkomsten komen grotendeels uit sponsoring, tickets, media, overheidsgelden en loterijgelden (KPMG, 2023). De grote meerderheid van deze inkomsten (83%) komt ten goede aan de commerciële topsport (voetbal (m.u.v. Eredivisie mannen), wielrennen, autosport, darts, tennis). De Eredivisie voor mannenvoetbal is apart bekeken en de totale inkomsten daarvan zijn ingeschat op 258 miljoen euro.

Wanneer we specifiek kijken naar voetbal, veruit de grootste en meest gevolgde sport in Nederland, zien we dat betaald voetbal een bijdrage levert aan het bruto binnenlands product (bbp) van ongeveer 2 miljard euro. Ongeveer 80 procent hiervan is toe te schrijven aan consumentenbestedingen binnen en buiten stadions (De Swart, 2021). Betaald voetbal levert ook ruim 3.000 fte aan werkgelegenheid op. Een groot deel hiervan zit bij de clubs uit de Eredivisie en Keuken Kampioen Divisie en de KNVB (KPMG, 2023).

De regionale opbrengst van de organisatie van topsportevenementen verschilt sterk tussen evenementen, maar kan oplopen tot 45 miljoen euro. De opbrengst van evenementen bestaat daarbij uit bestedingen van bezoekers, deelnemers en organisatie die ze zonder het evenement niet hadden gedaan. Een aantal grote evenementen met veel regionale opbrengst waren de Dutch Grand Prix 2021 (44,5 miljoen euro), het WK wielrennen 2012 (28,8 miljoen euro) en de Grand Départ 2015 (tour de France, 25,3 miljoen euro) (KPMG, 2023).

De economische waarde van topsport omvat ook de investeringen in sportinfrastructuur, zoals stadions en trainingsfaciliteiten.

In Nederland zijn er ruim 150 grote topsportaccommodaties. De werkgelegenheid en omzet van deze accommodaties verschilt sterk. De omzet van de Johan Cruyff Arena, een grote multi-inzetbare sportaccommodatie, ligt doorgaans rond de 35 miljoen euro per jaar, eindigend in de zwarte cijfers.[6] Kleinere, monofunctionele accommodaties zijn daarentegen vaak verliesgevend en afhankelijk van publieke financiering.

Welke kennis ontbreekt nog?
De SROI van topsport is onbekend; een totaaloverzicht van de economische waarde van de Nederlandse topsport ontbreekt dus. Bij evenementen gaat de aandacht nu vooral uit naar de directe waarden, zoals bestedingseffecten. Onderzoek naar het meten van indirectere of afgeleide economische waarden (zoals groei in de breedtesport, ontwikkeling nieuwe sportaccommodaties, toename in toerisme, maar ook drukte of criminaliteit) is belangrijk als we de maatschappelijke waarde van sportevenementen willen vergroten. Deze effecten zijn echter moeilijk te meten (De Boer, 2018). Het is daarbij ook belangrijk om zicht te hebben op de mate waarin (en de manier waarop) topsportevenementen inzetten op maatschappelijke effecten.

Sociaal-culturele waarde

De sociaal-culturele waarde van topsport gaat over de waarde voor cultuur en sociale normen en waarden. Hieronder valt onder andere integriteit in de sport, het sportklimaat en inclusie. Dit is uiteraard veelomvattend en de waarde hangt af van het perspectief (waarde voor de sporter kan bijvoorbeeld verschillen van de waarde voor de fans). Gebeurtenissen en incidenten rondom integriteit (zoals dopinggebruik), het sportklimaat (zoals veiligheid) en inclusie (zoals discriminatie) kunnen de sociale waarde van sport positief of negatief beïnvloeden.

Uit onderzoek is gebleken dat de prevalentie van dopinggebruik onder topsporters de afgelopen jaren niet duidelijk is veranderd (tussen 2015 en 2020). De meest recente schatting van het dopinggebruik onder Nederlandse topsporters ligt op 12,5 procent, met een onzekerheidsmarge van 3,0 tot 24,7 procent (Balk & Dopheide, 2021). De belangrijkste reden voor sporters om géén doping te gebruiken is 'fair play'. Het onderzoek laat ook zien dat bijna een op de vier topsporters het gebruik van medicatie op recept zonder een medische noodzaak acceptabel vindt.

Een kleinschalig onderzoek onder oud-topsporters naar het sportklimaat in Nederland laat zien dat het merendeel van de respondenten zich veilig voelt in de topsportomgeving, maar dat veel sporters ook ervaringen met een onveilige omgeving benoemen. Intimidatie en machtsmisbruik zijn de meest genoemde vormen van grensoverschrijdend gedrag (Dopheide et al., 2022).

Een onderzoek naar racisme in het betaald voetbal laat zien dat vier op de tien respondenten van mening zijn dat discriminatie, inclusief racisme, regelmatig voorkomt in het betaald voetbal (Cremers & Elling, 2021). Het draagvlak om racisme aan te pakken is groot, maar er is nog veel onduidelijkheid over wanneer en in hoeverre bepaalde gebeurtenissen of uitspraken als racistisch zijn aan te merken.

Welke kennis ontbreekt nog?
Om het vertrouwen in en de geloofwaardigheid van de sport te beschermen en de topsporter zelf te beschermen, is aanvullend onderzoek nodig naar verschillende integriteitskwesties in de topsport. Dit kan gaan om dopinggebruik, maar ook om andere vormen van grensoverschrijdend gedrag, zoals machtsmisbruik, seksuele intimidatie, discriminatie en matchfixing. Met name kennis over risicofactoren van grensoverschrijdend gedrag of een onveilig sportklimaat ontbreekt. Uiteindelijk moet deze kennis leiden tot een veilige topsportleeromgeving.

Een belangrijk lopend onderzoek op het gebied van verantwoorde organisatie van topsport is het topsportcultuuronderzoek. Bij dit onderzoek, uitgevoerd door een multidisciplinair onderzoeksteam in opdracht van KCSB, wordt binnen ruim twintig verschillende bonden de topsportcultuur in kaart gebracht. Via vragenlijsten onder (oud-)topsporters en coaches en gesprekken met sporters, bonden, bestuurders en andere betrokkenen wordt gekeken naar de topsportcultuur en welke factoren daar invloed op hebben. Het onderzoek loopt momenteel bij vier bonden en is recent opgestart bij zeven andere bonden. De eerste resultaten worden in 2023 verwacht.

[6] Bron: Jaarverslag 2016/2017 Amsterdam ArenA.

1.4 Innovaties en projecten binnen de topsport

Presteren is onlosmakelijk verbonden met topsport. Er wordt dan ook veel onderzoek gedaan naar innovaties die kunnen bijdragen aan het verbeteren van de sportprestatie. Een deel van dit onderzoek wordt ondersteund vanuit Sportinnovator van ZonMw, maar ook los daarvan vindt vanuit technische universiteiten en hogescholen onderzoek naar innovaties in de topsport plaats. Hoewel deze innovaties vaak primair zijn gericht op prestatieverbetering binnen de topsport, zijn er verschillende voorbeelden te benoemen waarbij deze innovaties breder ingezet of doorontwikkeld kunnen worden en daarmee van bredere maatschappelijke waarde (kunnen) zijn.

Dit kan gaan om technologische ontwikkelingen. In de topsport wordt veel onderzoek gedaan naar ontwikkeling van geavanceerde technologieën, zoals sensoren, big data-analyse en kunstmatige intelligentie, om prestaties te verbeteren en te monitoren. Voorbeelden hiervan zijn een fiets die niet kan omvallen (TU Delft), de Ring of Fire, CoachinControl en TennisImproVR.

Deze technologieën, of doorontwikkelde versies daarvan, kunnen ook worden gebruikt voor andere toepassingen, zoals breedtesport of gezondheidszorg. Zo zijn de Nederlandse basketbalbond (NBB), de tennisbond (KNLTB) en de TU Delft bezig met het ontwikkelen van een chip voor in sportrolstoelen die data verzamelt over de mate van wrijving en kracht tijdens de sport. Deze kennis kan vervolgens worden gebruikt voor reguliere rolstoelen door te ontwikkelen (Koning et al., 2021). In Zwitserland is het paralympische team zelfs een samenwerking aangegaan met het Formule 1-team Sauber, met als doel de snelste wheeler (racerolstoel) ter wereld te ontwikkelen.[7]

Een ander gebied is voeding en supplementen. Onderzoek naar voeding en supplementen in de topsport kan leiden tot nieuwe inzichten en producten die nuttig kunnen zijn voor de gezondheid van het algemene publiek.
Ook onderzoek naar trainingsmethoden en hersteltechnieken in de topsport kan nuttige informatie opleveren voor het verbeteren van de fysieke prestaties en gezondheid van mensen buiten de topsport. Je kunt hierbij denken aan blessurepreventie of begeleiding. Een voorbeeld van een programma dat vanuit de topsport is ontwikkeld is '(w)eetwatjedoet'. Dit programma is opgezet om eetstoornissen in de topsport te voorkomen en bestaat uit verschillende trainingen voor sporters, coaches en staf, bestuur en ouders.

Tot slot kan onderzoek op het gebied van mentale gezondheid een bijdrage leveren. Onderzoek naar de mentale aspecten van presteren (zoals stress, angst en concentratie) kan bijdragen aan de ontwikkeling van programma's en technieken voor de verbetering van de mentale gezondheid van mensen in het algemeen.

[7] https://www.swissside.com/pages/collaborator-orthotec

1.5 Beleidsontwikkelingen en kansrijke oplossingsrichtingen

De overkoepelende ambitie van de driehoek (ministerie van VWS, NOC*NSF en VSG) binnen het toekomstige topsportbeleid hangt direct samen met het wicked problem en luidt *'het maximaliseren van de maatschappelijke waarde van topsport'*. Om dit te bereiken wordt binnen het topsportbeleid ingezet op vier verschillende doelen:

- **Vergroten van de waarde van topsportprestaties**
  De waarde van topsportprestaties verrijken door naast mondiale medailles ook andere topsportprestaties van waarde te laten zijn.

- **Meer maatschappelijk verantwoord organiseren van topsport (=fundament)**
  Topsportprestaties moeten op een maatschappelijk verantwoorde wijze worden behaald, waardoor de prestaties meer glans en dus meer maatschappelijke waarde krijgen.

- **Beter benutten van het platform van de topsport door publieke en private organisaties**
  Als het fundament op orde is, kunnen andere publieke en private organisaties het platform dat topsport biedt benutten om bij te dragen aan andere maatschappelijke doelen.

- **Vergroten van de zichtbaarheid en het bereik van de topsport**
  Om de eerste drie sporen te benutten wordt ingezet op het vergroten van de zichtbaarheid en het bereik van topsport.

Uit de gesprekken met experts en het literatuuronderzoek zijn verschillende kansrijke thema's en oplossingsrichtingen naar voren gekomen. Een aantal van deze thema's overstijgt de verschillende maatschappelijke waarden (figuur 1). Om deze thema's en richtingen te kunnen structureren gebruiken we de vier doelen uit het huidige topsportbeleid (waarde van prestatie, fundament, platformfunctie en bereik). Met deze indeling is het nadrukkelijk niet de bedoeling om de thema's en oplossingsrichtingen direct aan het huidige beleid te koppelen, maar het biedt een overzichtelijke rubricering van uiteenlopende thema's.

Waarde van prestatie

De afgelopen jaren heeft NOC*NSF beleid gevoerd met het oog op de top-10-ambitie (een top-10-klassering in het medailleklassement). De focus lag hierdoor op het behalen van mondiale medailles. Nederland is hier succesvol in, met een vierde (Olympisch) en negende (Paralympisch) plaats in het medailleklassement[8], maar door de toenemende aandacht voor de maatschappelijke waarde van topsport is het besef gegroeid dat de focus op alleen medailles te beperkt is.

Momenteel voeren onderzoekers van de Universiteit Utrecht een onderzoek uit naar de maatschappelijke waarde van topsportprestaties, waarbij ze gesprekken hebben gevoerd met sporters, coaches en andere betrokkenen. De resultaten van dit onderzoek publiceren ze naar verwachting in het tweede kwartaal van 2023.

Kansen
De top-10-ambitie ligt in lijn met de prestatiecultuur die heerst binnen de Nederlandse topsport. Om de waarde van een prestatie te verbreden moet de focus verschuiven van enkel die mondiale medaille naar de bredere waarde van de prestatie. Ook een knap behaalde vierde plek of een kwalificatiemoment kunnen waardevolle prestaties zijn.

Er is en wordt veel onderzoek gedaan naar topsportcultuur. Verschillende experts geven aan dat dit onderzoek belangrijk is en de situatie kan blootleggen, maar dat de uitdaging ligt in het veranderen van deze cultuur. Om de maatschappelijke waarde van de topsport te vergroten moet volgens hen een transitie plaatsvinden van een cultuur waarin de prestatie centraal staat naar een cultuur waarin mens en maatschappij centraal staan. Om deze verandering in te kunnen zetten moet duidelijk zijn waar de prestatiecultuur uit voortkomt.

[8] https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kernindicatoren/internationale-medaillespiegel

Embedded research of participatief onderzoek kan hierin een belangrijke aanpak zijn: sámen met cultuurdragers (sportkoepels, bonden, coaches, sporters) kijken naar wat nodig is om een verandering in gang te brengen. Hierbij valt te denken aan een aanpak als *theory of change* of *design thinking*. Uit gesprekken met experts komt ook naar voren dat het belangrijk is dat de aanpak van deze cultuurverandering niet blijft voorbehouden aan de huidige cultuurdragers, maar dat we juist bredere expertise (zoals sportpedagogen of sportpsychologen) moeten inzetten.

Een mogelijke factor die de prestatiecultuur in stand houdt is de financiële organisatie van de topsport. De bonden zijn grotendeels afhankelijk van NOC*NSF, waarbij financiële ondersteuning samenhangt met prestatie (focusbeleid van NOC*NSF). Onderzoek naar deze samenhang en de effecten van deze afhankelijkheid, of de mogelijkheid om andere of aanvullende voorwaarden te stellen aan financiële ondersteuning, kunnen bijdragen aan een verandering van deze cultuur.

Een manier om de waarde van een sportprestatie te laten zien, is door het verhaal te vertellen dat erbij hoort. Het overbrengen van het achterliggende verhaal kan mensen raken en daarmee mogelijk inspireren. Hoewel sommige topsporters zelf in staat zijn hun verhaal aan een groter publiek te vertellen, is dit niet voor iedere sporter weggelegd. Een juiste aanpak en kennis van sportmarketing is hierbij essentieel.

Fundament

Bij het fundament gaat het om het maatschappelijk verantwoord organiseren van topsport. Dit is een breed begrip en omvat een veilig sportklimaat (integriteit, goed bestuur, good governance), maar ook thema's zoals duurzaamheid, gezondheid en de arbeidsmarkt.

De afgelopen tijd is er binnen de topsport veel aandacht geweest voor een veilig sportklimaat en grensoverschrijdend gedrag. Meerdere gevallen van grensoverschrijdend gedrag zijn uitgebreid in de media gekomen, wat heeft bijgedragen aan de bewustwording. Meerdere bonden hebben interne onderzoeken ingesteld naar de topsportcultuur of hebben actie ondernomen door bijvoorbeeld vertrouwenscontactpersonen of interne adviseurs aan te stellen.[9] Maar de resultaten van dergelijke onderzoeken worden vaak niet openbaar gemaakt en het is onduidelijk in hoeverre de kern van het probleem wordt (h) erkend.

Een belangrijk onderzoek dat hieraan kan bijdragen is het lopende topsportcultuuronderzoek (zie ook paragraaf 1.3, sociaal-culturele waarde). Dit onderzoek moet duidelijkheid bieden over de determinanten van een veilige topsportcultuur.

Kansen
Op het gebied van het fundament wordt veel gedaan, maar hier liggen tegelijkertijd

[9] https://www.volkskrant.nl/sport/grensoverschrijdend-gedrag-hoog-op-de-agenda-van-de-atletiekunie~bb15f876/

de grootste uitdagingen. Een van deze uitdagingen hangt direct samen met de eerder benoemde cultuurverandering uit de vorige paragraaf (waarde van prestatie). Experts geven aan dat de huidige prestatiecultuur te vaak botst met het verantwoord willen organiseren van topsport. Uiteraard is topsport niet los te koppelen van prestatie en experts geven aan dat er altijd een spanningsveld zal blijven tussen excelleren en verantwoord topsport bedrijven. De uitdaging zit in het vinden van de balans tussen beide.

Experts geven aan dat het voor het in gang zetten van een cultuurverandering belangrijk is om transparant te zijn over de negatieve kanten van topsport. Alleen wanneer zowel betrokkenen als de omgeving hier open over kunnen spreken, kunnen we verandering in gang zetten om de maatschappelijke waarde (met betrekking tot dit thema) te vergroten.

Experts benoemend dat op het gebied van talentontwikkeling een spanningsveld zit waarbij veel mensen afhankelijk zijn van de prestaties van talentvolle sporters. Coaches en andere directe betrokkenen worden afgerekend op prestatie van de talenten. Binnen de talentontwikkeling moet aandacht komen voor de veranderende maatschappij en moeten we het gesprek voeren over waar de grenzen liggen (mag een medaille zwaarder wegen dan het mentale welzijn van een talent?) en de balans tussen plezier en prestatie.

Een ander thema dat mogelijkheden biedt voor het vergroten van de maatschappelijke waarde is de duale carrière. Uit gesprekken met experts komt enerzijds naar voren dat bonden en NOC*NSF (bv. via teamNL@work) hier aandacht voor hebben, maar dat anderzijds de focus op presteren toch nog vaak botst met de aandacht voor een duale carrière. In hoeverre een sporter bezig is met een maatschappelijke carrière is grotendeels zijn of haar eigen verantwoordelijkheid, maar coaches en bonden hebben hier ook deels een verantwoordelijkheid in.

Vaak heerst nog de gedachte dat het verdelen van de aandacht ten koste gaat van de prestatie en worden sporters enkel op hun sportprestatie afgerekend. Dit staat haaks op de ervaringen van Wolfgang Stockinger, oud-topsporter en eigenaar van TWIN, een internationaal adviesbureau voor beleidsmakers in de sport, onderwijs en arbeidsmarkt. Gebaseerd op eigen ervaring en wetenschappelijk onderzoek stelt hij dat we het belang van een duale carrière niet moeten onderschatten. Hij stelt dat deze niet alleen een vangnet is voor de toekomst, maar dat een duale carrière ook positieve effecten heeft op de prestaties van de sporter.[10] Hoe dit zit bij de Nederlandse topsporters is nog onduidelijk. De kansen liggen volgens hem in het verminderen van de complexiteit van bestaande structuren rond duale carrière. Onderzoek naar de samenwerking tussen de verschillende partijen (de topsport, onderwijsinstellingen en werkgevers) kan hier inzicht in geven.

Platformfunctie

Bij de platformfunctie van topsport gaat het om het inzetten van topsport als middel. Dit kan gaan om de topsporters zelf, maar ook om topsportevenementen of het gebruik van topsportfaciliteiten. Een voorbeeld van een project waarbij de topsport wordt ingezet is de Gezonde Generatie. De Gezonde Generatie is een initiatief van verschillende gezondheidsfondsen en heeft als doel dat de Nederlandse jeugd in 2040 de gezondste is van de wereld. Binnen dit programma wordt ingezet op een gezonde leefstijl, waaronder voldoende bewegen. NOC*NSF en daarmee TeamNL zijn partners van dit programma en topsporters met en zonder beperking worden voor dit project ingezet om jongeren te inspireren en te motiveren bij het nastreven van een gezonde leefstijl.[11]

De prestatiecultuur hoort bij topsport, maar je moet op zoek naar de balans, sámen met de cultuurdragers uit de topsport *(expert)*

[10] https://www.sportknowhowxl.nl/nieuws-en-achtergronden/nieuwsberichten/nieuwsbericht/160610/duale-carrieres-belangrijk-voor-sporter-en-maatschappij

[11] https://gezondegeneratie.nl/nocnsf-en-nederlandse-loterij-omarmen-gezonde-generatie/

Naast programma's zoals de Gezonde Generatie spreken zowel individuele topsporters als sportbonden en sponsoren zich de laatste jaren steeds vaker uit over maatschappelijke thema's zoals diversiteit, duurzaamheid of mensenrechten. Voorbeelden hiervan zijn de knielende Colin Kaepernick die aandacht vraagt voor Black Lives Matter en de wereldwijde discussie over mensenrechten die het WK voetbal in Qatar (onbedoeld) in gang zette. Maar ook binnen Nederland zijn er voorbeelden van topsporters die zich inzetten door bijvoorbeeld lessen te geven op middelbare scholen, of die binnen een eigen foundation actief zijn (Bas van de Goor, Yvonne van Gennip, Esther Vergeer, etc.).

Kansen

We kunnen de topsport inzetten om maatschappelijke vraagstukken op de kaart te zetten, maar kunnen we op dit gebied ook verwachtingen hebben van de sporters? Statussporters ontvangen een stipendium (financiële ondersteuning voor topsporters die geen of onvoldoende inkomen hebben voor hun levensonderhoud) van het fonds voor de topsporter, gefinancierd door het ministerie van VWS. Experts geven aan dat we wellicht moeten nadenken over het stellen van bepaalde voorwaarden aan dergelijke ondersteuning. Hierbij valt te denken aan een overeenkomst dat de sporter zich minimaal een X aantal keer per jaar inzet voor maatschappelijke doeleinden. De invulling daarvan is flexibel en kan zo zijn dat die past bij de sporter.

Naast de inzet van individuele topsporters kunnen we kijken naar de inzet van teamNL als geheel. Sturing vanuit het ministerie van VWS kan helpen om teamNL als platform verder te benutten.

Naast het vergroten van de inzet van topsport(ers) als middel kan de topsport ook kritisch kijken naar hun eigen propositie. Wat heeft de topsport te bieden? En welke waarde hechten commerciële partijen en overheden aan een samenwerking met partijen uit de topsport? Dit laatste punt wordt momenteel onderzocht.

Wanneer we specifiek kijken naar de platformfunctie van sportevenementen is het belangrijk om de samenwerking te zoeken met het parallel lopende ZonMw-programma over de maatschappelijke waarde van sportevenementen. Uit dit programma komt een onderzoeksagenda naar voren waarin specifiek wordt ingegaan op de maatschappelijke waarde van internationale (top)sportevenementen die in Nederland worden georganiseerd. Interessante vragen hierbij zijn op welke manieren evenementen zich inzetten voor maatschappelijke doeleinden en onder welke voorwaarden dit effectief is.

Bereik

Bij de ambitie om de maatschappelijke waarde van topsport te vergroten speelt het bereik van de topsport een belangrijke rol. Om in te zetten op de inspirerende waarde, verbindende waarde, economische waarde en sociaal-culturele waarde is het nodig om het publiek te bereiken. Dit kan via verschillende soorten media of door wedstrijden of evenementen te bezoeken.

Uit recent onderzoek van het Mulier Instituut blijkt dat 66 procent van de bevolking (16 jaar en ouder) één keer per week of vaker sport volgt via een combinatie van media. (Online) televisie is het populairste medium: 54 procent van de respondenten volgt op deze manier eens per week of vaker sport. Hoewel de grote meerderheid dus regelmatig sport volgt via de media, is er een vrij stabiele groep (ongeveer 17%) die in de afgelopen twaalf maanden helemaal geen sport heeft gekeken.[12]

Het kijkgedrag hangt samen met leeftijd. Dit gaat zowel om het type sport als het type media. Formule 1 bekijken veelal jongeren, terwijl schaatsen en wegwielrennen doorgaans populairder zijn bij de oudere doelgroepen. Jongeren volgen sport duidelijk vaker via websites/apps en sociale media dan de oudere doelgroep (65 jaar en ouder). 44 procent van de jongeren volgt sport eens per week of vaker via websites en/of apps, tegenover 24 procent van de ouderen. De krant is daarentegen populairder bij ouderen.

Het aanbod van sport via de media verbreedt en de manier waarop men sport volgt ontwikkelt zich snel. Het aanbod wordt steeds commerciëler, met meerdere aanbieders waar de consument moet betalen voor de content. Deze commercialisering van het sportaanbod lijkt te botsen met de ambitie van de overheid om de maatschappelijke waarde van topsport te vergroten. Commerciële aanbieders van sportmedia hebben immers winst als drijfveer en niet het vergroten van de maatschappelijke waarde van topsport.

De publieke omroep verzorgt ook een groot deel van het media-aanbod van sport. Zij stellen een programma samen waarbij ze de financiële investering en de journalistieke relevantie in hun afweging meenemen. Bij deze afweging zijn ze wel deels afhankelijk van de evenementenlijst. De evenementenlijst is onderdeel van de mediawet en is een beleidsinstrument waarmee de overheid aangeeft welke populaire topsportevenementen op het open net te zien moeten zijn.[13]

[12] Out, K. (2023). *Maatschappelijke waarde van topsport en volggedrag.* In ontwikkeling.
[13] Mediawet. https://wetten.overheid.nl/BWBR0025036/2022-01-01

Kansen

Begin 2022 heeft de minister voor Sport een adviesaanvraag ingediend bij de Nederlandse Sportraad over de rol die media kunnen spelen bij het vergroten van de maatschappelijke waarde van topsport. De sportraad heeft hier in maart 2023 een advies over gepubliceerd (Nederlandse Sportraad, 2023).

In het advies gaat de sportraad onder andere in op de mogelijke effecten van het aanpassen van de evenementenlijst op de maatschappelijke waarde. Zonder evenementenlijst verdwijnen populaire topsportevenementen achter betaalmuren. Dit draagt waarschijnlijk niet bij aan de maatschappelijke waarde van topsport, omdat de zichtbaarheid en het bereik (en daarmee de platformfunctie) van topsport afnemen.
Het uitbreiden van de evenementenlijst zou betekenen dat meer evenementen te zien zijn op het open net en het bereik dus toeneemt. Een nadeel is dat clubs, bonden en organisatoren minder inkomsten krijgen uit de verkoop van uitzendrechten.

Het uitbreiden van de evenementenlijst heeft mogelijk een positief effect op de maatschappelijke waarde van topsport, omdat het de zichtbaarheid en het bereik van populaire sporten kan vergroten. Door de zichtbaarheid te vergroten kunnen we ook makkelijker inzetten op de andere doelen (verbreding van de waarde van prestatie, de platformfunctie van topsport en het fundament). Experts geven aan dat het bij uitbreiden van de evenementenlijst aandacht moet komen voor 'nieuwe' sporten die snel aan populariteit winnen.

Naast de 'reguliere' topsport is het professioneel spelen van computergames (e-sports) een snel groeiende tak van topsport. Het bereik van e-sports is door de digitale aard van de sport enorm. E-sports wordt vooral gespeeld in China, Zuid-Korea, Noord-Amerika, Europa en Australië. Wereldwijd zien 261 miljoen mensen meer dan één keer per maand e-sports-content (Hoyng, 2022).
Het totale aantal e-sports-kijkers (online of in stadions) wordt geschat op 532 miljoen wereldwijd en de verwachting is dat dit aantal groeit naar 641 miljoen in 2025. Wanneer we spreken over het bereik van topsport en de maatschappelijke waarde, zijn nieuwe, snelgroeiende sporten zoals e-sports, maar bijvoorbeeld ook urban sports, kansrijk en interessant, zeker gezien de relatief jonge doelgroep.

1.6 Concluderend

Het wicked problem is verschoven van de vraag hoe we maatschappelijke waarde van topsport kunnen aantonen (en investeringen kunnen legitimeren) naar hoe we de maatschappelijke waarde van topsport zo groot mogelijk kunnen maken. Het legitimatievraagstuk is op zichzelf niet relevant, want topsport is niet weg te denken uit onze samenleving. Door de kritische blik op wat er binnen de topsport gebeurt en de uitgaven aan topsport ontstaat wel de behoefte om de maatschappelijke waarde van topsport te vergroten. Maatschappelijk waarde zichtbaar maken (of kunnen meten) is van belang om te zien of beoogde veranderingen optreden, maar het is geen doel op zich.

Maatschappelijke **waarde** bestaat uit maatschappelijke waarden. We gaan daarbij uit van de ontplooiingswaarde, inspiratiewaarde, belevingswaarde, verbindende waarde, economische waarde en sociaal-culturele waarde. Deze waarden kunnen positief en negatief zijn en dit kan verschillen per doelgroep (bijvoorbeeld sporter, coach, fan of evenementenorganisator). De mogelijke waarde hangt ook af van het perspectief. Je kunt de mogelijke waarde bekijken op macro- (maatschappij) meso- (organisatie) of microniveau (individu).

Binnen deze zes waarden gaat het creëren van maatschappelijke waarde niet altijd vanzelf. Onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat het trickle-down-effect niet of amper vanzelf plaatsvindt. Het creëren van maatschappelijke waarde hangt af van de omstandigheden, en actoren binnen de topsport moeten hier actief op aansturen. Daarbij moet duidelijk zijn vanuit welk perspectief en voor welke doelgroep deze waarde wordt bekeken.
Om de positieve aspecten van maatschappelijke waarde te vergroten en de negatieve te verkleinen is volgens experts een cultuurverandering nodig. Een verschuiving van de focus op prestatie (en top-10-ambitie) naar het centraal stellen van de sporter en de maatschappij. Meer aandacht voor de sporter gaat zowel om het welzijn van de sporter (waaronder een veilig sportklimaat en duale carrière) als om het vertellen van het 'verhaal'.

Om deze verandering in te kunnen zetten moet duidelijk zijn waar de prestatiecultuur uit voortkomt en moeten we samen met cultuurdragers (sportkoepels, bonden, coaches, sporters) kijken naar wat nodig is. De experts benoemen de financiële organisatie van de topsport als een mogelijke factor die de prestatiecultuur in stand houdt. Transparantie over schaduwzijden en aandacht voor de huidige organisatie van financiële ondersteuning (en daarmee de financiële afhankelijkheid van prestaties) zijn hierbij essentieel.

Op het gebied van het bereik spelen de (sociale) media een grote rol. Zowel de commerciële media als de publieke omroep hebben een groot bereik, maar moeten (vooral bij jongere doelgroepen) steeds meer plaatsmaken voor sociale media. De media hebben invloed op de invulling van het aanbod en daarmee op de manier waarop dit bij kan dragen aan de maatschappelijke waarde. Ook de snelle ontwikkeling van nieuwe sporten, zoals e-sports en urban sports, brengt mogelijkheden met zich mee om een groot en relatief jong publiek te bereiken.

Referenties

Aquilina, D. (2016). A study of the relationship between elite athletes' educational development and sporting performance. In F. Hong, & L. Zhouxiang (Reds.), *Delivering Olympic and Elite Sport in a Cross Cultural Context* (pp. 37-55). Routledge.

Balk, L., & Dopheide, M. (2021). *Dopinggebruik in de Nederlandse topsport*. Mulier Instituut.

Cremers, R., & Elling, A. (2021). *Racisme in het betaald mannenvoetbal. Veel draagvlak voor aanpak van expliciet racisme.* Mulier Instituut

De Boer (2018). *De economische impact van sportevenementen.*

De Bosscher, V., Shibli, S., & De Rycke, J. (2021). The societal impact of elite sport: positives and negatives: introduction to ESMQ special issue. *European sport management quarterly*, *21*(5), 625-635.

De Bosscher, V., Shilbury, D., Theeboom, M., Van Hoecke, J., & De Knop, P. (2011). Effectiveness of national elite sport policies: A multidimensional approach applied to the case of Flanders. *European sport management quarterly*, *11*(2), 115-141.

De Bosscher, V., Smismans, S., Praet, L., Gielens, E. S. F., & Derom, I. (2022). *Intermediate report: Population survey–results report.*

De Rycke, J., & De Bosscher, V. (2019). Mapping the potential societal impacts triggered by elite sport: a conceptual framework. *International journal of sport policy and politics*, *11*(3), 485-502.

De Rycke, J., De Bosscher, V., Funahashi, H., & Sotiriadou, P. (2019). Public perceptions of the societal impact of elite sport: Scale development and testing. *Journal of Sport Management*, *33*(6), 560-571.

De Swart, J. (2021). *De maatschappelijke impact van betaald voetbal in Nederland.* PwC

Dopheide, M., Gudde, R., Elling, A., & Balk, L. (2022). *'Ik dacht destijds dat het normaal was'. Ervaringen van Nederlandse topsporters met een (on)veilige topsportomgeving.* Mulier Instituut.

Elling, A., Van Hilvoorde, I., & Van Den Dool, R. (2014). Creating or awakening national pride through sporting success: A longitudinal study on macro effects in the Netherlands. *International review for the sociology of sport*, *49*(2), 129-151.

Haut, J., Gassmann, F., Emrich, E., Meyer, T., & Pierdzioch, C. (2019). Heroes at home, suspects Abroad? National and international perceptions of elite-sports success. *Sociology of sport journal*, *37*(2), 133-142.

Hover, P., Straatmeijer, J., Breedveld, K., & Cevaal, A. (2014). *Sportevenementen in Nederland: Over sportevenementen en hun maatschappelijke betekenis.*

Hoyng, J., Steenbergen, J., & IJzerman, H. (2022). *Esports: een introductie voor beleid, onderzoek en praktijk.* Kenniscentrum Sport en Bewegen.

Koning, R., Gerdes, E., Van Eldert, P., & Hover, P. (2022). *SROI sport en bewegen 2022.* Rebel en Mulier Instituut.

Koning, R., Gerdes, E., & Hover, P. (2021). *Verkenning maatschappelijke waarde EPC 2023.*

KPMG (2023). *Foto organisatie financiering topsport.*

Lion, A., Vuillemin, A., Léon, F., Delagardelle, C., & Van Hoye, A. (2022). Effect of Elite Sport on Physical Activity Practice in the General Population: A Systematic Review. *Journal of Physical Activity and Health*, *20*(1), 77-93.

Nederlandse Sportraad (2023). *Topsport en media. Analyse ontwikkelingen en voorstellingen van de toekomst.*

NOC*NSF & More2Win (2021). *Uitkomsten interne en externe analyse maatschappelijke waarde topsport.*

Rouwenhorst (2019). *Onderzoek naar sportbeleving in Nederland.* Bureau Nielsen.

Silva, A., Sobreiro, P., & Monteiro, D. (2021). Sports Participation and Value of Elite Sports in Predicting Well-Being. *Sports*, *9*(12), 173.

Smismans, S., Praet, L., Derom, I., De Bosscher, V. (2022). *Athletes4society. Evaluating the public value of sport. Literature Review.*

Storm, R. K., & Eske, M. (2022). Dual careers and academic achievements: does elite sport make a difference? *Sport, Education and Society, 27*(6), 747-760.

Van Bottenburg, M., Elling, A., Hover, P., Brinkhof, S., & Romijn, D. (2012). *De maatschappelijke betekenis van topsport*.

Van der Poel, H., Hoeijmakers, R., Pulles, I., & Tiessen-Raaphorst, A. (2018). *Rapportage Sport*. Mulier Instituut

Van der Roest, J., Dopheide, M., Balk, L., Elling, A., De Rycke, J., & De Bosscher, V. (2020). *Maatschappelijke waarde van de Nederlandse topsport*.

Van der Roest, J. , Dopheide, M., Balk, L., Elling, A., & De Bosscher, V. (2022). *Maatschappelijke waarde van de Nederlandse topsport*.

Weed, M., Coren, E., Fiore, J., Wellard, I., Chatziefstathiou, D., Mansfield, L., & Dowse, S. (2015). The Olympic Games and raising sport participation: a systematic review of evidence and an interrogation of policy for a demonstration effect. *European sport management quarterly, 15*(2), 195-226.

1.8 Bijlage 1.

Geraadpleegde experts:

Jan-Willem van der Roest (USBO)
Cees Vervoorn (KCSB)
Ellen Maas (KCSB)
Thijs Janssen (VWS)
Peter Beek (VU)
Jiske Griffioen (sportraad, topsporter)
Sandra Meeuwsen (ESPRIT)
Irene Eijs (NOC*NSF)
Sylvia Karres (de Sportmaatschappij)
Froukje Smits (HU)
Antoine de Brouwer (VSG)

Mulier Instituut
Sportonderzoek voor beleid en samenleving

Herculesplein 269
3584 AA Utrecht